
Dr. Szabó Pál (PhD)

„Az Isten ujjával mi békét teremtettünk...”

A kangar és besenyő viszony Querfurti Bruno II. Henrik német királyhoz írt levele alapján

1.

Querfurti Brúnó szászországi szerzetes több mint ezer éve, 1009-ben halt mártírhálalt valahol a balti törzsek földjén. Miközben a tervezett hittérítő, missziós útját végigjárta, útjának fontosabb eseményeit is megörökítette.¹ Amikor a besenyőkhöz érkezett, a magyar őstörténet szempontjából különösen értékes beszámolót hagyott ránk. Hosszú (élet)út állt mögötte, míg a szászországi Querfurtból elindulva a besenyők földjére ért.

974/978 táján született, és a magdeburgi székesegyházi iskolában egyházi tanulmányokat folytatott. 997-ben **III. Ottó** császár (983–1002) udvari papja lett. Életére nagy hatást gyakorolt Adalbert püspök a pogány poroszok között elszennvedett vértanúhalálának híre. Császára kíséretében Rómába érve, szerzetesi névként felvette a Bonifác nevet. Itt érlelődött meg az elhatározás benne is, hogy Krisztus vértanúja legyen. Brúnó csatlakozott a Róma közelében élő remeteközösséghez, amelyet a későbbi **Szent Romuald** (950k–1027) alapított.²

A remetek terveztek a hittérítő vállalkozás gondolatát, János és Benedek testvér már útra is kelt. Romuald közösségének **I. (Vitéz) Boleszláv** lengyel fejedelem (992–1025) fia is tagja volt, tőle megtanulhatta a szláv nyelvet is. Már csak a pápa engedély hiányzott terv megvalósításához, amelyet 1002 táján **II. Szilveszter** pápától engedélyt is kapott az evangelizációra. A pápa egyúttal a püspökké szentelés kieszközölése végett az új német uralkodóhoz, **II. (Szász) Henrikhez** (1002–1024) küldte, aki **Gizella** magyar királyné testvére volt. Innen szándékozott a pogány poroszok közé menni.³

Amikor a **I. (Vitéz) Boleszláv** lengyel fejedelem és **Henrik** király között háború tört ki, Brúnó számára megváltoztak az államhatárokon átívelő keresztény hittérítés lehetőségei. Boleszláv ugyanis harcot kezdeményezett lengyel birodalma meg-

---

1 A szerző történész, jogász, középorkutató, a Délvidék Kutató Központ (Szeged) tagja és Nemzeti Művelődési Intézet (Szeged) munkatársa.

Halmágyi Miklós: Querfurti Brúnó, egy hittérítő Közép-Európában. In: Hittérítők és pogányok. Querfurti Brúnó – egy vértanú Szent István korában. Belvedere Meridionale XXIV. évfolyam. (2012 tél) 4. (tematikus) szám. 6.

2 Halmágyi 2012. 7-8; Font Márta: Querfurti Brúnó kijevei útja: kérdések és feltevések a historiográfia tükrében. In: *i. m.* 67.

3 Halmágyi 2012. 8–9.

növeléséért a németek és a csehek ellen (1003–1018). Azt tudjuk, hogy ekkoriban Brúnó Regensburgból Magyar Királyságba jött a „*fekete magyarokat*” a keresztény hitre téríteni. Brúnó missziós útjainak kronológiáját teljes bizonyossággal nem állapíthatjuk meg. 1004-ben Szászországban Henrik király parancsára püspökké szentelték, talán egy ideig szülővárosában tartózkodott. Másik feltételezés szerint később érkezett a Magyar Királyságba.⁴ Mindenesetre annyit tudunk, hogy Magyarországon beszélt Henrik király testvérével, az augsburgi püspök Brúnóval is. Azt tudnunk kell, hogy **I. (Szent) István** magyar király ezzel egy korábbi német (bajor) belviszályt csendesített el.⁵ Amit azt Font Márta is kihangsúlyozta Brúnó hittérítő tevékenységének legautentikusabb forrása az a levél, amelyet királyához írt, és amelynek besenyő vonatkozásait az alábbiakban vizsgálom.⁶

A II. Henrik királyhoz írt leveléből tudjuk, hogy a besenyőkhöz való térítő út valószínűleg a magyar földön való tartózkodása során érlelődött meg benne, miután itt tartózkodását hiábavalónak érezte. „...*püspök vagyok, aki elviszem Szent Pétertől a Krisztus evangéliumát a pogány népekhez. Már néhány nap és hónap eltelt az egész évből, mikor elhagytuk a magyarokat, ahol hosszú ideig hasztalanul ültünk és minden pogányok közül a legkegyetlenebb besenyők felé vettük az utat.*”⁷

Brúnó útjának következő állomása a Kijevi Rusz Birodalomba vezetett, valószínűleg **Nagy (Szent) Vlagyimir** fejedelemhez (980–1015). A nagyfejedelem hiába próbálta visszatartani a vállalkozásától. „*A ruszok ura, aki uralomban és gazdagságban hatalmas egy hónapra visszatartott engem, ellenszegülve annak az akaratnak, mintha én önként el akartam volna magamat veszejteni. Igen-csak sokat vesződött velem, nehogy a még esztelenebb néphez menjek, ahol a lelkeknek semmi hasznát, egyedül csak a halált és legnagyobb gyalázatosságot találtnám.*”⁸ Brúnó – a határig biztosított rusz védőkísérettel – végül mégis átment a besenyők földjére. Innen Lengyelországba folytatta útját, ahol Boleszláv szívesen fogadta. Itt írta meg az előbb említett levelét II. Henrik királynak, amelyben beszámolt addigi tevékenységéről. Lengyelországból indult tovább a poroszokhoz, ahol vértanúhalált szenvedett.⁹

Az is kiolvasható a levélből, hogy eltökélt hittérítő vállalkozása miatt mind a német király, mind pedig a rusz fejedelem egyaránt aggódtak életéért. Nem alaptalanul. Henrik király haraggal fogadta távozásának hírért, amikor útnak indult, amint a levél elején megjegyezte: „... *ó, Király jámbor nyugtalansággal vagyatok irántam és túlságosan is aggódtok, nehogy el akarjam magam veszejteni.*”¹⁰ Mintha Brúnó megérezte volna halálát, saját magát is leendő mártírok közé sorolta: „*Az Isten neked juttassa vissza az igazak feltámadásának árát, leginkább*

4 Halmágyi 2012. 12.

5 Makk Ferenc: Magyar külpolitika (896–1196) Szeged 1996. 57.

6 Font 2012. 67.

7 Brúnó levelét a továbbiakban saját fordításomban idézem. Querfurti Bruno levele II. Henrik német királyhoz.

Fordította és jegyzetekkel ellátta: Szabó Pál. In: *i. m.* 138.

8 Szabó *i. m.* 138.

9 Halmágyi 2012. 13.

10 Szabó *i. m.* 136.

azért, mert gondot viselsz rám, nehogy az ifjúság hibája miatt az evilágiakkal foglalkozzam, és a lelkieket elhagyjam. Ezért volt, hogy haragosnak látszottál, amikor elmentem, sőt ezért is volt az, hogy énrajtam és sok nevetségre méltó dolgaimon a téged körülvevő báróid körében, távollétemben, gúnyolódttál.”¹¹ A fiatal hittérítő életét féltette a ruszok ura is: „Elvezettelek téged oda, ahol az enyém már véget ér és az ellenség földje kezdődik. Az Istenre kérek, az én szegyenemre ne veszítsd el ifjú életed. Tudom, hogy holnap a harmadik imaóra előtt haszon és indok nélkül kell megízlelned a keserű halált.”¹²

Brúnó azonban a hittérítő szándékai mellett a német–lengyel háború szövetségi diplomáciai szövetségesei között találhatta magát. Levelében bírálta a német királyt, mert a lengyelek ellen a pogány ljuticsokkal lépett szövetségre. „...vajon jó-e a kereszténységet követni és szövetségben élni a pogány néppel? „Hogyan egyezne ki Krisztus Belállal?”¹³ Mi a hasonlósága a fénynek a sötétséghez? Hogyan illelék össze Zuarasiz¹⁴ az ördög és a mi szentjeiknek vezére, Móric?¹⁵ Milyen csatasorban vonulnak együtt a szent lándzsa¹⁶ és azok akik, embervérrel táplálkoznak¹⁷, ördögi zászlók? Nem hiszed, hogy bűn az, ó, király, amikor a keresztény fő –amelyről tilos, hogy szó essen– fel van áldozva az ördögi csapatoknak?”¹⁸

Inkább azt szorgalmazta, hogy a lengyelekkel fogjon össze a ljuticsok keresztény hitre való megtérítése érdekében. Jól láthatjuk, hogy Henrik keleti politikai váltását elítélte.¹⁹ Merész véleményre vall, amikor Boleszlávval való jó viszonyra törekszik: „Nem volna-e jobb akkor egy ilyen embert hűségesként²⁰ bírni, akinek segítségével és tanácsával lehet adót szedni a pogány néptől és szent és legkeresztényibb néppé tudnád tenni e pogány népet? Ó, annál inkább akarnám őt hűségesként bírni, mintsem ellenségként, akiről beszélek, Boleszláv urat!”²¹

Brúnónak a király számára sugalmazott terve kivitelezhetetlennek tűnt, hiszen II. Henrik minden lehetséges szövetségest bevont Boleszláv elleni küzdelmébe. Később, 1016-ban még **I. Istvánnal** és **Bölcs Jarosláv** kijevei fejedelemmel is szövetkezett, míg Boleszláv az erdélyi **Gyula** szövetségét is megnyerte. A besenyők pedig a lengyel oldalon harcoltak.²² Az ellenséges viszonyt jól mutatják Brúnó levelének megjegyzései is. A ruszok ura „minden pogányok közül a legkegyetlenebb”-nek tartotta a besenyőket, a rusz–besenyő határzóna felé közeledve

---

11 Szabó i. m. 137.

12 Szabó i. m. 138.

13 2 Kor. 6: 15.

14 Egyes szláv törzseknél a fő isten, amelyről Merseburgi Thietmar is beszámol (Chronikon VI. 23–25).

15 Szent Móric, aki 287-ben halt mártírhálált.

16 A szent lándzsa, mint császári uralkodói jelkép.

17 Utalás a ljuticsok emberáldozati szokására.

18 Szabó i. m. 140.

19 Font 2012. 67.

20 A latin „habere fidelem” hűségesként, hívedként bírni és (keresztény) hívódként bírni is érthető, Bruno többször él e kétértelmű tömörséggel.

21 Szabó i. m. 140.

22 Makk 1996. 59.

pedig elvezette Brúnót oda, ahol az „*ellenség földje kezdődik*.”²³

2.

A történeti szakmunkák eltérően értelmezik Brúnó kijevi tevékenységét és a besenyőkkel való kapcsolatát. Legutóbb **Font Márta** összegezte ezeket 2012. évi tanulmányában. **Hans Rüss** szerint például részt vett a Rusz és a besenyők közti békekötésben.²⁴ **Simon Franklin** viszont arra hívja fel a figyelmet, hogy a „*Ruszkok uránál*” (*senior Ruzorum*) való tartózkodás csak átmeneti, a besenyők felé tett útjának állomása. **John Fennel** kihangsúlyozza, hogy az 1054. évi katolikus–orthodox egyházszakadás előtt a nyugatról érkező hittérítőt nem fogadták ellenségesen.²⁵

A kérdés vizsgálatához Brúnó latinul írt levelének szövegkritikai vizsgálata szükséges. A fordításom indokát az adja, hogy eddig csupán a fekete magyarokra vonatkozó részek fordítása volt elérhető.²⁶

Nézzük Brúnó tudósítását a besenyőknél tett látogatásáról. Miután a ruszok ura elkísérte a Rusz–besenyő határig két napon át meneteltek a befelé a besenyők földjén. Azonban a harmadik napon elfogták őket és a halálfélelem bizonytalanságában vártak további sorsukra. „*A harmadik napon, amely a hatodik nap volt, három alkalommal –hajnalban, délben és nóna idején – mindannyiunkat elvezettek, hogy nyakunkat odahajtva lemészároljanak, amikor is mi mindig az annyiszor reánk rontó ellenségektől –ahogy az Isten és a mi Péter urunk mondta– egy csodás jel által sértetlenül megmenekültünk. Az Úr napján²⁷ egy nagyobb csoporthoz érkezünk és időt kaptunk az életre, amíg a futó hírnökök az egész népességet gyűlésre²⁸ egybegyűjtötték. Így tehát nónára, a következő Úr napján, a gyűlésre meghívtak minket és megostoroztak, mint a lovakat.”²⁹ A gyűlésen majdnem összekaszabolták őket. Az ilyen fogadtatás oka az is lehetett, hogy kijevi kémnek gondolhatták Brúnót és társait. Egészen addig, amíg a besenyő vezérek felismerték békés szándékaikat. „*Számtalan tömeg bukkant elő vad tekintettel és iszonyatos lármát csaptak. Amikor ezernyi bárd, ezernyi kihúzott szablya a nyakunk fölé szegeződött, abban a félelemben, hogy darabokra vágnak. Egész estig gyötörtek bennünket, különböző helyekre vonszoltak addig, amíg –azok, akik az ő kezeik közül minket harccal kiragadtak– e föld nagyjai³⁰ miután meghallották a ránk vonatkozó ítéletet és, mivel bölcsek voltak, felismerték, hogy mi jó szándékkal jöttünk be az ő földjeikre.”³¹**

Brúnó és társai bejárták Besenyő-ország egy részét és térítésbe fogtak.

23 Szabó *i. m.* 138.

24 Font 2012. 69.

25 Font 2012. 69, 70.

26 Az általam használt latin szövegkiadás: *Diplomata Hungariae Antiquissima*. Volumen I. 1000–1131. Ed.: Georgius Györffy, Budapestini MCMXCII. 7. (pp. 44–48.).

27 Azaz vasárnap.

28 Általános gyűlés, amelyet a bizánci források gyakran „komenton” névvel jelölnek.

29 Szabó *i. m.* 138.

30 Azaz a besenyő vezérek.

31 Szabó *i. m.* 138.

„...öt hónapig maradtunk ennél a népnél.³² Három tartományt körüljártunk, a negyediket nem érintettük,³³ ahonnan viszont az előkelők küldöttei eljöttek hozzánk, és körülbelül harminc lelket megkereszteltünk. Az Isten ujjával mi békét teremtettünk, amelyet –ahogy mások mondják– mi előttünk senki sem tudott megcselekedni.”³⁴ Az idézett sorokból kiolvasható Brúnó keresztény büszkesége a háborúban szemben álló felek fölötti béke megteremtésére. Azaz az egymással szemben áll német–ljutics–Kijevi Rusz és a lengyel–besenyő szövetséges tömbök közötti pillanatnyi megbékélés lehetősége a keresztség által. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy Brúnó hittérítő missziója átlépte a szövetséges államok határait és most az ellenséges koalíció földjén is eredményes lehetett. Előtte a lengyel Boleszláv földjén volt hasonló eredménnyel, sőt a lengyel fejedelem „...Boleszláv úr, aki a lélek és test katonáival a legkészségesebben akart engem megnyugtatni a poroszok megtérítése felől.”³⁵ Azt is megtudjuk, hogy a ruszok ura a besenyőkkel való béke fejében túszként a fiát is átadta a besenyőknek. Sőt az is elképzelhető, hogy Brúnó a Rusz fejedelemmel együttműködve, a kijevi metropolisztól független, a latin egyház új elemét hozta volna létre. Az viszont a forrás tanúsága szerint bizonyos, hogy Brúnó létrehozott egy kis keresztény besenyő közösséget. II. Henrik királynak Brúnó megírta, hogy a ruszok ura „... az Úrnak elégtételt adva, kezesként, a fiát adta.”³⁶ Mi felszenteltük magunk közül egy püspököt,³⁷ akit (a ruszok ura) ugyanígy a fiával együtt a középső tartományba helyezett. Keresztény törvény tette ezt a Megváltó Istennek nagyobb dicsőségére és dicséretére a leghitványabb és legkegyetlenebb népnél, a földön élő pogányok között.”³⁸

3.

A Henrik királyhoz írt levél nem közli velünk azt, hogy Brúnó a besenyők országának mely részén járt és pontosan hol tartózkodhatott. A lehetséges földrajzi útvonalat figyelembe véve azonban jól rekonstruálható. Azt közli csupán, hogy három tartományt jártak körül, a negyediket nem érintették („*tres partes circuivimus, quartam non tetigimus*”). Onnan viszont az előkelők küldöttei jöttek („*de qua meliorum nuntii ad nos venerunt*”).³⁹

---

32 Az előbbi kronológiával számolva 1008 februárjától augusztusig.

33 Jarosław Dudek szerint ez ekkor zajló bizánci–bolgár háború is befolyásolta, hogy nem ment a negyedik tartományba, hanem visszafordult a lengyel I. (Vitéz) Boleszlávhoz. Jarosław Dudek: Bruno of Querfurt's mission to Patzinacia (1008 AD): new information about the Bulgarian–Byzantine War? *Byzantino–Slovaica III.* 2010, 47–57.

34 Szabó *i. m.* 139.

35 Szabó *i. m.* 141.

36 Vlagyimir a háború helyett inkább a békés viszonyra törekedett a besenyőkkel, ezért is adhatta egyik fiát túszként.

37 Tudniillik a besenyők püspökévé.

38 Szabó *i. m.* 139.

39 *Diplomata Hungariae Antiquissima. Accedunt epistolae et acta ad historiam Hungariae pertinentia.* Volumen I. Ab anno 1000 usque ad annum 1131. Edendo operi praefuit Georgius Györfffy. Budapestini MCMXCII (1992). 46.

A 10. század közepi Besenyő-országról a törzsek elhelyezkedéséről és neveiről VII. (Bíborbanszületett) Konsztaninosz bizánci császár (945–959) *De administrando imperio* (DAI) címmel ismertté vált munkája ad bővebb felvilágosítást számunkra. A DAI 37. fejezete szerint „Besenyő-ország (Patzinakia) nyolc tartományra (thema) oszlik, s ugyanannyi nagyfejedelme van.” „A nyolc tartomány negyven részre oszlik, és vannak kisebb fejedelmeik is.” (Moravcsik Gyula fordítása)⁴⁰ A tartományok földrajzi elhelyezkedését is megtudhatjuk: „...a besenyők négy törzse, azaz a Küercsicsur tartomány, Szurkülbej tartomány, Borutolmacs tartomány és Bulacsaban tartomány a Dnyeper folyón túl fekszik... A többi négy törzs a Dnyeper folyón innen fekszik a nyugatibb és északibb részek felé, azaz Jazikapan tartomány Bulgária közelében van, alsó Jula tartomány Turkia (azaz Magyarország) közelében van, Karabaj tartomány Oroszország (Rhószia, azaz a Rusz állam), Javdierdim tartomány pedig Oroszország földjének adóköteles területeihez... (azaz az ulič, drevlján és lengyel) és a többi szlávhoz van közel.” (Moravcsik Gyula fordítása)⁴¹

A szakirodalom általános feltételezése szerint mivel beszámolójában Querfurti Brúnó nem említette, hogy a Dnyeper folyón átkelt volna – ahogyan a Rusz államból megérkezett – logikusnak tartják, hogy csak a Dnyeper-folyón inneni (nyugati) besenyő tartományokban (partes, themata) járhatott, azokból is csupán háromban, a negyedikben már nem. Arra a leegyszerűsítő magyarázatra hivatkoznak, hogy ezzel összhangban van az előbb idézett DAI leírása, miszerint a Dnyeper-folyón innen négy tartomány van. Legutóbb **Galamb György** tanulmánya is jelezte a fenti probléma megoldhatóságát, hozzátéve azt is, hogy az orosz–besenyő határ a Dnyeperen túl távolabb van Kijevtől és Brúnó számára térítő munkát a Dnyeperen innen besenyő törzseknél sokkal ésszerűbb volt megkezdni.⁴²

De mivel Brúnó hosszú missziós útja során egyetlen alkalommal sem említ meg folyó átkelést, ez ebben az esetben sem bizonyít semmit. Valószínűbb, hogy csak az egyik törzsszövetséget látogatta meg, mivel a térítő tevékenységhez központi engedély kellett. A DAI szerint – bár időnként összemosza a besenyőket a kangarokkal – de a kangar törzsszövetséget Kijevhez közel, északon elhelyezkedőnek írja le. A valódi besenyő törzsszövetség ettől délre egész a bizánci határig kiterjedve helyezkedik el. Így logikus, hogy Brúnó a kangarok tartományában folytathatott térítést. Ki is hangsúlyozta, hogy három tartományban jártak. Mivel a besenyő törzsszövetségben folytatott térítésre nem lehetett engedélye, onnan a megtérni vágyó előkelők jöttek el hozzá.

Térítő tevékenysége közben a ruszok és a besenyők közt nem teremthetett békét, mivel a levél szerint ezek közt már tüzscserés béke megállapodás volt érvényben. Így *Hans Rüss* korábban idézett érvelése a fenti okok miatt nem tartható. Értelemszerűen csak a kangarok és a besenyők közt lehetett szó békete-

40 Bíborbanszületett Konstantín: A birodalom kormányzása. A görög szöveget fordította Moravcsik Gyula. Budapest 2003² 167.

41 Konstantin *i.m.* 169.

42 Galamb György: Megjegyzések Querfurti Brúnó besenyők közötti térítési kísérletéhez. In: A Kárpát-medence és a steppe. Szerkesztette: Márton Alfréd. Budapest 2001. 184.

remtésről. A kangar–besenyő béke kangar részről azért jöhetett könnyen létre, mivel nem akartak két tűz közé kerülni, ezáltal csak a ruszok részéről fenyegethette őket támadás, hátuk a besenyők részéről a békekötés értelmében biztosítva volt. Így a jelek szerint a lengyel–besenyő tömbhöz csatlakoztak. A címben említett Isten uja által teremtett béke erre vonatkozhat.

A bizánci császár a kangarokat a besenyőkhöz sorolta: „*Tudnivaló, hogy a besenyőket kangarnak is nevezik, de nem mindet, hanem csak három tartomány népét...*”⁴³ A kangarok tartományai között pedig találunk Dnyeperen inneni és túli tartományokat is! Mégpedig Javdierdim, Kabuksinjula (azaz alsó Jula) tartományokat, egyedül Küercsicsur helyezkedett el a Dnyeperen túl. Mindezek alapján feltételezhető, hogy Querfurti Brúnó a kangar tartományokban járt. A Kijevi Rusz állammal délről határos Javdierdim-ben, amely a Dnyeszter és a Bug mentén lehetett, valamint a Szeret és a Prut vidékén található Kabuksinjula, amely Magyarországgal is határos.⁴⁴

A kangar elnevezés a bizánci császár szerint arra utal, hogy „...a többieknél vitézebbek és nemesebbek; mert ezt jelenti a kangar elnevezés.” (Moravcsik Gyula fordításai)⁴⁵

Azonban ennél a megállapításnál a kérdés bonyolultabb. Arra már **Czegléd Károly** 1954-ben írt (1985-ben újra kiadott) tanulmányában felhívta a figyelmet, hogy amíg a besenyő népnévvel a 10-11. századi perzsa és arab forrásokban gyakran találkozunk (*Ibn Ruszta, Dzsajháni, Ibn Fadlán, Kasgári, Gardízi*), addig a kangar megnevezéssel sokáig csak a 10. századi DAI, az idézett bizánci forrásunk szolgált. Kutatásai nyomán a besenyő említéseknel korábbi, 6. századi szír forrásokban lelt rá a kangar népnévre.⁴⁶ **Mar Grigor** Martirológiumában hangār, míg **Mar Aba** Vita-jában kangār alakban szerepelnek. A 19. század végén **Kmoskó Mihály** bár ismerte e forrásokat, de kételyeinek adott hangot a besenyőkkel való azonosítás kérdésében: „*Miféle népről lehet itt szó, nem merem eldönteni.*” Bár saját olvasatában a hangārājē, kangārājē népnévben a DAI által közölt bizánci–görög kangar szót vélte felismerni.⁴⁷ Ezek a megnevezések az 540/541 évi perzsa–bizánci háború eseményei során bukkannak fel, amikor is a perzsák hadjáratot vezettek északra e betörő nomád nép ellen, a Kangark földjén vagy másképpen a kangarok földén.⁴⁸

Czegléd a fentiek alapján elvetette a kangar népnév nemességre vonatkozó feltevését és megállapította, hogy a DAI által ábrázolt besenyő törzsszövetség két népelemből (sic!) állt: a három kangar és az öt besenyő törzsből. Bár nem lehet tudni, hogy a kangarok mikor válhattak ki valamely nomád nép kötelékéből, de igen korán, 541-ben már önálló törzsszövetségként megemlítik őket, akkor, amikor a török népek közül a legkorábbi türkök még a zsuán-zsuán uralom

---

43 Konstantin *i.m.* 171.

44 Pálóczy Horváth András: Besenyők, kunok, jászok. Budapest 1989.12.

45 Konstantin *i.m.* 171.

46 Czegléd Károly: A kangarok (besenyők) a VI. századi szír forrásokban. In: Czegléd Károly: Magyar őstörténeti tanulmányok. Budapest 1985². 246.

47 Idézi Czegléd 1985. 251.

48 Czegléd 1985. 271.

alatt álltak. A kangarok három törzse alkotta az új kangar–besenyő törzsszövetséget.⁴⁹ A kangar név jelentését **Rásonyi László** 1981-ben a közép-ázsiai török kingür (=bátor) szóból eredeztette.⁵⁰ Czeglédy Károly és Rásonyi László előbb ismertett véleményét erősítette meg **Pálóczi Horváth András** is.⁵¹

A kangar törzsszövetség számításunk szerint 6 000 fős elméleti katonaállítási létszámmal rendelkezhetett, Rásonyi munkájában ujjgur forrásokra hivatkozva ezt 5 000 főben adja meg. Dzsajháni fenntartói, **Ibn Ruszta** és **Gardízi** szerint a magyar (türk) uralkodó 20 000 lovassal vonul ki.⁵² Ez négyszeres túlerőt jelent, így a magyar törzsszövetségre a kangarok nem jelenthettek veszélyt, s Dunántúlon a horka alattvalói voltak (a Kürt és Gyarmat törzs). Ezek katona kiállító képessége 5 000 fő. Ezt ismerjük *Liudprandtól* és *János* diakónus krónikájából kikövetkeztetve, a 899. évi brentai csata leírása alapján.⁵³ Magával a besenyő törzsszövetséggel nincs arra vonatkozó forrás, hogy valaha is rossz viszonyban lettünk volna, annál több az együttműködésről. Például *al-Maszúdi* leírása szerint 934-ben magyar-besenyő törzsszövetség veri tönkre a bizánci haderőt.⁵⁴ **Zolta** fia, **Taksony** a besenyők földjéről kért feleséget.

Szabó Pál: A kangar és besenyő viszony Querfurti Bruno II. Henrik német királyhoz írt levelében

Előadásomban **Querfurti Bruno II. Henrik** német királyhoz írt levelét – saját fordításomra támaszkodva – vizsgálom meg. Az információt összehasonlítom **Bíborbanszületett Konstantin** bizánci császár: *De administrando imperio* című munkájának 37. fejezetével.

A Bruno levél új megvilágításba helyezi a kangarok és besenyők viszonyát és egyúttal kérdésessé teszi azt a magyar kutatásban toposzá merevedett nézetet, miszerint a magyarok a kangar támadás hatására voltak kénytelenek beköltözni a Kárpát-medencébe. Az elmondottak végső következtetése, hogy nem tartható továbbra is fent az a történelemírásunkban beivódott toposz, hogy honfoglalóink a kangarok elől menekülve kényszerből telepedtek meg a Kárpát-medencében.

---

49 Czeglédy 1985. 274.

50 Rásonyi László: *Hidak a Dunán: a régi török népek a Dunánál*. Budapest 1981. 83.

51 Pálóczi Horváth 1989.13.

52 A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak és krónikások híradásai. Sajtó alá rendezte: Györffy György. Budapest 1986. 86.

53 Györffy 1986. 215, 227. Ugyanis Liutprand Háromszoros túlerőt említ a magyarokkal szemben, míg János diakónus krónikája Berengár seregének létszámát 15 000 főben határozta meg.

54 Györffy 1986. 102–103.

Pál Szabó: Relationship between the Khangars and the Petshenegians in the letter of Brun of Querfurt to Henry II, king of Germany

In my presentation I examine –with my translation– the letter of Brun of Querfurt to Henry II, king of Germany, and compare with the 37th chapter of the work of Contantine VII Porphyrogenitus (*De administrando imperio*). The letter of Brun throws new light upon the relationship of the Khangars and the Petshenegians and impugns the petrified theory in the Hungarian research, which says that the Hungarians were forced to immigrate into the Carpathian Basin by the Khangar attack.